

להתייעץ עם הזקנים, ולהתרחק מהגאווה

[פרשת שמייני, שיחה 1 – נכתב ע"י הרב משה צוריאלי, מתוך ספרו "אוצרות התורה".
הבהרה. בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

"ויקחו בני אהרן נדב ואביהו איש מחתנתו ויתנו בהן אש... ויקריבו לפני ה'... ותצא אש מלפני ה'
ותאכל אותם וימותו לפני ה'" (ויקרא י, א-ב).

כל הדורות תמהו על מה חרי האף הגדול הזה? היה זה יום הראשון של הקרבת הקרבנות במשכן, יום שמחה שנטל עשר עטרות (שבת פז:). – איך נפגמה השמחה, ואיך גדולי עולם כאלו נכשלו?

סיכום 15 דברי חז"ל בסיבת מיתתם

כבר חז"ל עצמם מביאים הרבה סיבות וידענו שאין כאן מחלוקת מי מהם הצודק, אלא כל הדעות צודקות, "הא והא איתנהו ביה". (כדברי סידור אריז"ל ע"פ ר' שבתי, דף קכב – "אוי למי שמתגאה ומחמת גאווה שאינו יודע כיצד ליישב, אומר 'מדרשים חלוקים הם'. כי כל דברי תורה אין בהם נפתל ועקש... למאן דדייק ותני, אפשר ליישב דברי רז"ל").

המבוכה היא כיצד להבין מהו הקו המאפיין בכולן. ראשית, הבה נביא את הרשימה:

- [1] כיון שראו בני אהרן שקרבו כל הקרבנות ונעשו כל המעשים, ולא ירדה שכינה לישראל, אמר לו נדב לאביהו: וכי יש לך אדם שמבשל תבשיל בלא אש? מיד נטלו אש זרה, הכניסוה מן הכיריים" (ספרא, שמייני, א)
- על 4 דברים מתו בני אהרן. [2] על הקריבה (= שנכנסו לקודש בלי שנצטוו על כך), [3] ועל ההקריבה שהקריבו קטורת שלא נצטוו, [4] ועל אש זרה, [5] ועל שלא נטלו עצה זה מזה. (ויק"ר כח עיי"ש מהרז"ו).
- [6] לא מתו בני אהרן עד שהורו הלכה בפני משה רבם (עירובין סג).
- [7] מהר סיני נטלו גזר דינם למיתה. "ויחזו את אלהים ויאכלו וישתו" (שמות כד, יא) זנו (=השביעי, לי מזון) עיניהם מן השכינה כאדם שמביט בחברו מתוך מאכל ומשתה - אמר הקב"ה: אם אני הורגן עכשיו הריני מערבב שמחת בְּנֵי". [של מעמד הר סיני] (ויק"ר כ/ו). ולכן ה' דחה את יום הפורענות. בהמשך המדרש הנ"ל: ר"י אומר **אכילה ודאי** (פירש "יפה תואר": "מתוך גאווה וגסות רוח, בעת שאכלו לשובע"). בְּאוֹר פני מלך חיים – א"ר תנחומא מלמד שפרעו ראשיהם וגיסו לבם וזנו עיניהם מן השכינה... מהר סיני נטלו איפופסין שלהם למיתה" וכן עוד: "ואל אצילי בני ישראל לא שלח ידו" אלא המתין להם ליום השמיני (למילואים) (תרגום יונתן, שמות כו, יא). [כלומר לא כמו שתרגם אונקלוס מילים "ויאכלו וישתו", "כאילו אכלין ושתין", אלא כפשוטו]
- [8] וכבר היו משה ואהרן מהלכים בדרך, ונדב ואביהו מהלכים אחריהם, וכל ישראל אחריהן. אמר לו נדב לאביהו 'אימתי ימותו שני זקנים הללו, ואני ואתה ננהיג את הדור'. א"ל הקב"ה 'הנראה מי קובר את מי' (סנהדרין נב.). והוסיפו במדרש: "ימתי ימותו...ואנו נוהגים שררה על הציבור. ר"י אומר בפיהם אמרו. ר' פנחס אומר בלבם הרהרו, אמר להם הקב"ה: 'אל תתהלל ביום מחר'".
- [9] לא היו להם נשים, שחצנים היו. הרבה נשים היו יושבות עגונות ממתניות להם. מה היו אומרים? אחי-אבינו מלך (=זהו משה). אחי אמנו נשיא (=נחשון) אבינו כהן גדול (=אהרן) ואנו שני סגני כהונה. איזה אשה הוגנת לנו? (ויקרא רבה כ/ו). ואפשר שהדבר קשור לנאמר בתרגום יונתן (שמות כד, יא) שהיו בחורים יפים.

- בשביל 4 דברים מתו בני אהרן – [10] על שהיו שתויי יין, [11] ועל שהיו מחוסרי בגדים (=מעיל), [12] ועי"י שנכנסו בלא רחיצת ידים ורגלים, [13] ועי"י שלא היו להם בנים, [14] ועי"י שלא היו להם נשים. (ויק"ר כ"ט עי"י מהרז"ו).
- [15] ונקדש בכבודי (שמות כ"ט, מ"ג). 'הוא אשר דבר ה' בקרובי אֶקְדֹּשׁ ועל פְּנֵי כָל הָעַם אֶכְבֹּד' (ויקרא י"א, א) – דָּבָר זה אמר הקב"ה למשה, ולא יִדְעוּ (במי יתקדש שמו), כיון שמתו בני אהרן, אמר לו משה, 'אהרן אחי, לא מתו בניך אלא להקדיש שמו של הקב"ה'. כיון שידע אהרן שבניו ידועי-מקום הן, שתק וקבל שכר". (זבחים קטו:).

ואמרו במדרש: "וימותו לפני ה'" וכי לפני ה' מתו (שיתאבל עליהם הקב"ה)? אלא מלמד שהיה קשה לפני הקב"ה בשעה שבניהם של צדיקים מתים בחייהם... הכא את אומר "לפני ה'" (ויקרא י"א) "לפני ה'" (במדבר ג') שני פעמים, ולהלן "על פני אהרן אביהם" (רק) פעם אחת. מלמד שהיה קשה לפני הקב"ה כפליים מאביהם". (ויקרא רבה כ"ז).

ונראה דאלו דברי אלהים חיים.

כל הפרטים הנ"ל סובבים סביב לתכונה אחת – **בטחון עצמי מופרז**.

על האדם מוטל תמיד להקטין את ערכו. הנה נצטוו הכהן הגדול "ולבש הכהן מדו בד... והרים את הדשן" (ויקרא ו', ג) ואמרו בירושלמי (שבת י"ג): "**שאינ גדולה בפלטין של מלך**" ומפרש "פני משה" "שאינ להראות עצמו גדול לפני הקב"ה". וכך העיר בעמקות האופיינית לו "חובות הלבבות" (שער הכניעה, פ"ו מדה שביעית): "ישליך את ההתהדרות וההתנשאות, וההצטנעות בעת מעשיו לה' יתרומם... כמאמר הכתוב על אהרן על אף רום מעלתו "והרים את הדשן", חייב אותו ה' להוציא את האפר בכל יום תמיד למען ענותנותו וסילוק גאוה ממנו. ודומה לו מה שאמר הכתוב על דוד "מפֶּזֶז ומכרכר לפני ה'" עכ"ל.

עכשיו כל הסיבות הנ"ל מסתדרות תחת תכונה עקרונית זו, ונקראים "נימוקים".

1. מה שהקריבו אש בלי שנאמר להם לעשות כך, - מי שֶׁם אותם "בעלים" שיעשו שום תנועה במקדש, בלי שהוגד להם כך לעשות?
2. ועל הקרבת הקטורת וכניסתם אל הקודש בלי רשות, הוא כנ"ל.
3. הורו הלכה בפני רבם (משה) בלי לשאול אותו, הוא מתוך גסות רוח.
4. וכן מה שֶׁזָנוּ עיניהם מן השכינה, כבר פירש ר' אברהם בן הרמב"ם: (בפירושו, שמות י"ט, כא) "פן יהרסו אל ה' לראות" – רָמַז אל התפרצות הנפש אל המחשבה במה שמופלא מהם, כמו שאירע לבן עזאי, הציץ ונפגע". (עי"ע מו"י א/לב)
5. והמחשבה שצצה בדעתם להנהיג את הדור, שהרי משה כבר היה בגיל 120 ואהרן בגיל 123, ובעל כורחם יבוא יום שיעלו למתיבתא דרקיע, ומי ינהיג אז שררה בישראל אם לא הם? שהרי הם נחשבו כמו בנים למשה (עיין רש"י על במדבר ג' א), "כל המלמד את בן חברו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילד אותו" - (סנהדרין י"ט:). ועוד עי"פ עירובין (נד:). שמשה השקיע בבני-אהרן הרבה תלמוד תורה יותר מאשר שאר כלל ישראל. ובני משה עצמו כלל לא הוזכרו בשם, לא בספר שמות (ו, כ-כה) ולא במדבר (ג, א-ד / ט-ט"א). ובכן נדב ואביהו הם הם יורשיו הרוחניים.

6. מכל הנ"ל ממילא מובנת הקשה וההמתנה בבירור גדול ומתעכב, **מי מבנות ישראל הראויה להם.**
7. ומתוך שחץ הנ"ל, **לא זכו להעמיד צאצאים.**
8. ענין "מעיל" הוא "לבוש של מצוה" (זוהר א/רכו:), וכדברי "שבט מוסר". (רבי אליהו הכהן מאיזמיר, לפני כ-300 שנה, בפרק ל"ה).
9. ונחשב **שתויי יין**, כאשר האדם רוחו טובה עליו וכבר אינו מבדיל בהוראה (ויקרא ט,ו) מתוך טשטוש החושים.
10. וזה נחשב **מחוסר נטילת ידים**, נגד "ארחץ בנקיון כפי ואסובבה את מזבחך ה'" (ענין "מסילת ישרים", י).
11. ומעל לכל, מדת הדין פגעה בהם "בקרובי אקדש". כלומר, לא היה כאן חטא רגיל במובן המפורסם של המלה (כי לזה לא צריכים לחפש "בקרובי אקדש"). אלא חטא דק שבדק. וכאשר אדם חוטא "בשמינית שבשמינית" (סוטה ה.) גם זה מספיק כדי לפסול אותו מלגשת אל הקודש לפני ולפנים.

ומעתה יתחדש לנו חידוש גדול.

ענין "פריעת ראש", וללא נטילת ידים, ושתויי יין, ומחוסרי בגדים, הוסברו יפה ע"י הנצי"ב ("הרחב דברי" על ויקרא י, א) וזה לשונו –

"והנה במדרש רבה, [אמרו] שחטאו במה שנכנסו פרועי ראש ומחוסרי בגדים ושתויי יין ולפי השקפה ראשונה הוא לפלא, **למה נעמיס על קדושי עליון אלו, כל כך עונות, יותר מהמפורש?** אלא הענין דמאן דמפרש הכי, סבירא ליה שלא הכניסו אש זרה ע"פ טעות הוראה, אלא להיפך שידעו שאין כן הלכה לדורות, אלא בשביל תגבורת התשוקה להשיג אהבת ה', מצאו את לבבם לעשות מה שלא נצטוו ואם כן אין כאן דין כהונה כלל" עד כאן לשונו. (ולפי דעה נפסדת זו, אינם צריכים כיוסי ראש, ומעיל ונט"י, ולא נצטוו על היין).

וזהו עצמו מה שהאדם מגיס לבו לחשוב שהוא הוא הראוי לגשת אל הקודש (בלי שנתבקש לכך) הרי היא גסות רוח נוראה. וכך לשונו של רמח"ל בהזהירו שלא יגשו לכוון כוונת הגן: "שלא יתאוה להשיג חכמה משום גדולה ח"ו, אלא תהיה עבודתו סולת נקיה... ואם לאו, ישמור לנפשו מאד פן יהיה מקלקל ולא מתקן, ויידחה ח"ו כאחר, או יופגע כבן זומא. ולא ישאהו לבו לומר שהקב"ה וותרן הוא... איש אל יזיד לקרבה אל העבודה הגדולה הזאת אשר לא יקרא... כי אם בִּשְׁפָל יֵשֵׁב ככל שאר בני אדם יחד, ולא ירום לבבו מאחיו, להנשא אֶל לֹא-נכון לו. ויקבל שכר על הפרישה כעל הדרישה". ("אדיר במרום", דף מא).

בכל דבר צריכים זהירות, כי כמו שיש אפשרות לתוצאות טובות, כן תמיד ישנם אופנים של תוצאות רעות. "ואין חכם כבעל הנסיון". מתוך מה שחזה בעבר, יכול הוא להתריע בנו על אפשרויות של תוצאות צפויות שהן שליליות. כדברי מהר"ל על "הגדה של פסח" שביאר –

"אפילו כולנו חכמים, (=השומעים את המסורת מהדורות הקודמים), כולנו נבונים, (=להבין דבר מתוך דבר), כולנו זקנים, (=ללמוד ממה שאירע בעבר) וכולנו יודעים את התורה. (=לקבל ממה שנאמר בסיני)

החכם מכל אדם הוֹרָה: "ותשועה, ברוב יועץ" (משלי יא, יד). גם כאשר האדם נגש לעשות מצוה מחודשת או דבר שבקדושה בנוסף למקובל בישראל מכבר, עליו לפנות לרבנותו לשמוע עצה. ישמשו לנו לעינים מה אירע לגדולי הדעה הללו, רוח לבם נשאם להוסיף על הקודש, אבל חִסְרָה להם הענוה הראויה.

הערה א'

- א. "נמשלו ישראל לעוף. מה עוף זה אינו יכול לפרוח בלא כנפים, כך ישראל אין יכולין לעשות דבר בלא זקנים. גדולה זקנה, שאם זקנים חביבים הם, ואם נערים הם הקב"ה מקפץ להם את הזקנה. לא במקום אחד ולא בשנים ושלושה מקומות מצינו שהמקום חולק כבוד לזקנים..." (תנחומא שמיני, יא).
- ב. "אם יאמרו לך זקנים 'סתור', וילדים 'פְּנֵה' – סתור ואל תבנה, מפני שסתירת זקנים (היא) בנין" (מגילה לא).
- ג. "לעולם זקנים מעמידים את ישראל. אימתי ישראל עומדים? כשיש להם זקנים. שכל הנוטל עצה מן הזקנים אינו נכשל. חלק כבוד לזקנים" (שמות רבה ג).

הערה ב'

מובא ב"ערוך השולחן" (או"ח תרכ"א, ב) שביום הכיפורים קוראים בתורה בענין מיתת בני אהרן "וראוי לכל איש להצטער ולהוריד דמעות על מיתתם. וכל העושה כן יש לו לקוות שלא ימותו בניו בחייו ומוחלין לו עוונותיו" עכ"ל (בשם מגן אברהם ודברי הזוהר).

וצריך עיון גדול, כיצד יתעורר האדם לבכות בכל שנה ושנה מחמת 'אבלות ישנה' זו, וכל שכן על בני אדם שלא הכרנו. **ועוד**, הרי היו במשך הדורות רבבות צדיקים שמתו או הומתו לפני זמנם, ולא נאמר אודותם להתעורר ביום כיפור לבכות עליהם!?

ונלע"ד לענות ע"פ דברי הנצי"ב (הרחב דבר על בראשית לה/ח וכן על נ/ז), שאפילו אם הבוכה בוכה מחמת סיבות אחרות, אבל הבכי הוא בזמן הלוויית המת – נחשב זה לכבודו של המת. (ע"ע רש"י על סוכה כה. שניקר הענין הוא כבודו של המת, ולא עצם הצער כשלעצמו). לכן נ"ל כי הבוכה על מדותיו הרעות של הבוכה, שהן דומות למדות אלו של נדב ואביהו שבגללם הומתו, ועושה זאת בעקבות קריאת פרשתם בתורה, הרי זה כבודם, וגם תועלת מוסרית לזה הבוכה. ולכן ע"י זה מתכפרים עוונותיו ומתעורר זכות וסגולה להצלת ילדיו אף הוא. שמא לכך נתכוון הזוהר בדבריו.